

Healthy Lifestyle and Sport in Educational Institutions
Здравословен начин на живот и спорт в образователните институции

СПОРТНИТЕ ДЕЙНОСТИ КАТО СОЦИАЛНА ПЛАТФОРМА ЗА ПРИОБЩАВАНЕ, ПРОМЯНА И РАЗВИТИЕ

Иван Сандански

Национална спортна академия „Васил Левски“

Резюме. Статията разглежда участието в спортни дейности като средство и среда за постигане на устойчива социална промяна и въздействие върху подрастващите. Основава се на връзката между концепциите за социално приобщаване, промяна и цялостно социално развитие чрез участие в спортни дейности, при което се осъществява трансформираща функция по отношение на социалното развитие. Този процес става възможен посредством добре координирана мрежа от междуинституционални политики, включващи различни структури, цели, приоритети, ресурси и програмни дейности, които доставят услуги, налагат и регулират определени норми на социално поведение. Създаването на социални ползи чрез спортно-образователни дейности, като значим обществен ресурс и форма на социално наследство, е съпроводено от формиране и трансформация на интереси, социални идентичности, придаване на социален смисъл на действия, доверие във и легитимност на субектите на промяната. Устойчивото участие в неформални и/или организирани спортно-образователни дейности следва да се разглежда като: непрекъснат процес; среда за изграждане на социално пространство и отъждествяване на подрастващите, на основата на постоянната нужда от различни по вид, време, място и контекст предизвикателства между тях; споделен практически опит, който води до дълбоки и значими отношения между тях; съвкупност от взаимодействия и положителни преживявания; променящи се идентичности и социални възприятия. Самата полза не се съдържа в предлаганите спортни дейности, а по-скоро в начините, по които децата и учениците се възползват от тях в своя живот. Подрастващите следва да се разглеждат едновременно като източник на субективни възприятия и медиатори на ресурси от социален тип. Социалното поведение на подрастващите не е предопределено, а е продукт на това как те интерпретират заобикалящата ги действителност и различните социални ситуации, които участието в спортни дейности предоставя. Това води както до взаимодействия, така и до конфликти между отделни възприятия, социални идентичности и интереси на подрастващите. Движещата сила е социалната идентификация. Това се явява комплексен механизъм за трансформация на идентичност, който прави подрастващите податливи към преотстъпване на собствената лична идентичност

на груповата и именно това е, което прави възможно проявяването на колективно социално поведение в спортна среда. Публикацията също разглежда характеристиките на различните спортни програми за социално включване и промяна. В края е представен процесът на създаване и активация на ползи от участие в спортни дейности като форма на социално предприемачество.

Keywords: sport activities, programmes, social change, social inclusion, participation, social entrepreneurship

Социална промяна и развитие чрез спорт

Спортът, като динамична социално-икономическа система, заема подобаващо място в съвременните общества от гледна точка на вменени очаквания и на потенциал за постигане на различни социални ефекти, допринасящи за решаването на значими социални проблеми на постмодерното „технологично“ общество. Това има пряка връзка с комплексния процес на социално развитие и промяна на личностно, групово и институционално ниво. Идеята за социално развитие според Rookwood (2008) също се свързва с получаване на различни по насоченост ползи и подобряване на социалното поведение на личността. Donnelly (1993) твърди, че спортната практика е в състояние да осъществява трансформираща функция по отношение на социалното развитие. Този процес се проявява в конкретни политики и програми, чрез които изградените институционални партньорства осигуряват специализирани услуги, популяризират и регулират определени норми на социално поведение. По подобие на други социални дейности спортната система е повлияна от действието на редица социални, психологически, културно-поведенчески, структурни и ресурсни фактори. Както посочват Girginov and L. Hills (2009) г. по отношение на механизмите и процесите на предоставяне на ползи те не са даденост, а се създават и активират чрез социални взаимодействия в подходящи за целта условия.

Динамиката на съвременното общество е предопределена от редица стратегии за развитие и практически политики, чийто акцент е постигането на комплексна социална промяна. Въпреки своята автономност и самостоятелност местната власт, образователните институции и спортните организации създават модели за устойчиво развитие, удовлетворяващи потребностите на детето, ученика, семейството (Димитрова, 2014). Авторката подчертава необходимостта от ясен регламент, механизъм и модел за взаимовръзка между образователни институции (детски градини/училища), местна общност и специалисти в лицето на спортните клубове за устойчиво участие в спортни занимания на основата на ефективен модел за взаимодействие между институциите.

Връзката между концепциите „устойчивост“ и „развитие“ в своята контрастна изразителност, представена като оксиморон, е в основата и на философията и механизмите за учене през целия живот. Поради аспектите, които обхваща, идеята за „устойчивото развитие“ е територия на различни сфери – управле-

ние, икономика, социална област, политика, екология. Самата концепция за устойчивостта се определя и като развитие, при което нуждите на настоящото се удовлетворяват, без необходимостта да се прави компромис с възможностите на бъдещето поколение да удовлетворява своите нужди (WCED, 1987).

През призмата на системния анализ устойчивостта в развитието на система от организации (в случая – образователни институции, община, спортни организации, граждански структури) се свързва със способността да се поддържа определено поведение при взаимодействие с нейната външна среда. Устойчивото системно поведение изисква баланс между вътрешните елементи на системата и външната среда, при които съществуват условия за рационално използване на нейните ресурси и потенциал. Според Бъртън (1992) устойчивостта не е резултативно състояние, а постоянен процес от вложени ресурси и очаквани крайни ползи, които трябва да се измерват постоянно, като вложените ресурси се трансформират в резултати от развитието.

Girginov and Hills (2008) отнасят устойчивото участие в спортни занимания към процеса на постигане на социална промяна, което цели създаването на различни категории ползи, но с неизвестна крайна точка. Социализиращите ефекти от участието водят до промяна на индивидуално, групово и обществено ниво чрез приучаване и култивиране на общоприети и споделени правила, норми, знания и умения за социално поведение. Същите са сред основните цели и на социалното развитие. Green (2008), от своя страна, оприличава спорта като провокатор/проводник на социална и личностна промяна. Извеждайки мотива за спортното развитие като възможност за постигане на желана социална трансформация, породена от обществени интереси и динамика, авторката посочва, че промяната в културата на поведение, превенцията на насилието и изграждането на социални умения могат да бъдат постигнати именно чрез участие на подрастващите в спортни дейности. На преден план се лансира тезата за спортните занимания като предпоставка за социално включване на младите хора. Чрез участието в спортни дейности те могат да се научат да изразяват гражданска позиция, активно да се включват в социална общност.

Устойчивото участие в спортни дейности е резултат от създаването на личен интерес у учениците (субективна и интерпретивна компонента) и специфична среда (обективна и институционализирана компонента), оформена в голяма степен от участващите в процеса специалисти, педагози, родители, образователни власти, неправителствен сектор, държавни институции и местна власт. Интерпретирано по този начин, мултипликацията на социалните ефекти означава създаване на мрежа от загрижени общности, активно включване и социално овластяване на учениците. Това означава, че те не са просто пасивен обект на въздействие, а реални участници в изграждането на социални отношения както между самите тях, така и със съответните ангажирани спортни и други специалисти (процес на социализация), наред с положителните прежи-

вявания, генерирани от участието. По този начин чрез социални взаимодействия се формират индивидуални и групови идентичности.

Необходимо е целият този процес да е съпроводен с наличието на координирана междуинституционална политика (структури, цели, приоритети, ресурси, действия). Стимулирането и мотивацията за спортно включване са в пряка зависимост от условията на средата. Комплексността от фактори, които имат отношение към по-пълно обхващане на децата и учениците в спортно-образователни дейности, намират отражение в ролята, способностите, възможностите и информираността на педагози, експерти и специалисти от различни институции. Не само като формално отношение, но много често мрежата от заинтересовани организации и институции развиват и реализират спортни дейности през фокуса на една обща цел – спортното включване като възможност за личностна, групова и широкообхватна социална промяна (Сандански и Димитрова, 2012).

Процесът може да се представи като съвместно начинание и равнопоставено ресурсно вложение между детската градина / училището / спортната организация и крайния бенефициент – детето/ученика. Самата полза не се съдържа в предлаганите спортни дейности, а по-скоро в начините, по които децата и учениците се възползват от тях в своя живот (Сандански, 2015). Всичко това налага необходимостта съдържанието на политиките, програмните и проектните дейности да се съсредоточи върху механизмите за специфична мотивация. Ползите са винаги индивидуално обусловени и се проявяват в различно време и начин в жизнения цикъл, надхвърляйки рамките на инструментите за въздействие. Също така образователните институции и спортните организации не са главните доставчици на ползи, а се възприемат като създатели на подходяща среда и условия, за да се случи процесът на социални взаимодействия. Подрастващите следва да се разглеждат едновременно като източник на субективни възприятия и медиатори на ресурси от социален тип – мотивация, поведение, отношение, нагласи, интереси, усилия, компетенции, идентичности, взаимодействия, преживявания.

Създаването на социални ползи чрез спортно-образователни дейности, като значим обществен ресурс и форма на социално наследство, е съпроводено от формиране и трансформация на интереси, социални идентичности, придаване на социален смисъл на действия, доверие във и легитимност на субектите на промяната. Ако перифразираме предложената от Girginov (2008) концептуализация на съвременните измерения на спортното развитие, можем да обобщим, че социалното развитие чрез спорт е процес на изграждане и поддържане на възможности за включване, участие и потенциал за адаптиране в живота. Устойчивото участие в неформални и/или организирани спортно-образователни дейности следва да се разглежда като:

- непрекъснат процес;

- среда за изграждане на социално пространство и отъждествяване на подрастващите на основата на постоянната нужда от различни по вид, време, място и контекст предизвикателства между тях;

– споделен практически опит, който води до дълбоки и значими отношения между тях;

– съвкупност от взаимодействия и положителни преживявания;

– променящи се идентичности и социални възприятия.

Социалното поведение на подрастващите не е предопределено, а е продукт на това как те интерпретират заобикалящата ги действителност и различните социални ситуации, които участието в спортни дейности предоставя. Това води както до взаимодействия, така и до конфликти между отделни възприятия, социални идентичности и интереси на подрастващите. Движещата сила е **социалната идентификация**. Това се явява комплексен механизъм за трансформация на идентичност, който прави подрастващите податливи към преотстъпване на собствената лична идентичност на груповата, и именно това е, което прави възможно проявяването на колективно социално поведение в спортна среда. При високи нива на изградена идентификация с група отделните членове усвояват различни поведенчески модели.

По подобие и на други страни членки на Европейския съюз моделът на училищното физическо възпитание в България може да се разглежда като силно институционализирана по своя характер система. В същността си тя се опитва да задоволи определени социални, политически и културни цели в условията на специфичните за страната унаследени традиции, особености, както и външно инспирирани влияния. Тези цели обхващат:

– изграждане на хармоничен баланс във физическото и менталното развитие;

– подобряване на физическата дееспособност;

– формиране на знания и навици за двигателна култура и здравословен начин през целия живот;

– изграждане на двигателни умения и навици;

– нагласи за спортуване;

– социализация;

– равнопоставеност;

– взаимно уважение и спазване на правила;

– формиране на социални умения.

Същевременно спортните и образователните структури са изправени пред редица стратегически предизвикателства:

– намират се на своеобразен кръстопът между традиционния дух на солидарност и колективно сътрудничество и натиска за удовлетворяване на индивидуалните нужди и различия на подрастващите;

– предлаганите визии и налаганите с тях политики в образователната система са често външно инспирирани (чрез паралелни властови центрове – НПО) и цялостна ценностна, идентичностна и институционална подмяна;

– практическо отсъствие на обособен и осъзнат индивидуален и групов интерес, което наред със съществуването на разнопосочни, лишени от ясна

стратегия и координация институционални действия не води до устойчивост на спортното участие и дългосрочни ефекти;

– потенциалните агенти на социалната промяна (педагози, родители, образователни и спортни структури) – социално изолирани, лишени от икономически, организационен и символен ресурс.

Програми за спортно включване, социално приобщаване и промяна

1. Програми за развитие на спорта за целите на спорта

Основните характеристики на този род програми се свеждат до:

– развитие на индивидуални умения за практикуване на определен спорт;

– създаване на условия, предпоставки и равни възможности за участие и качествено и разнообразно преживяване от заниманията със спорт;

– увеличаване броя, както и разнообразието от участници в спортни дейности;

– насърчаване на състезателноориентирана култура на поведение (реализиране на спортен талант и постижения);

– подобряване на здравния статус и общото благосъстояние на личността чрез насърчаване на активния начин на живот;

– подобряване информираността за ползите от занимания със спортни и двигателни дейности.

Освен положителните ефекти, които участието в спортни дейности може да предостави, формирайки ключови знания и умения, съществуват и редица доказателства за негативни последици като:

– разширяване на социалните (и етническите) разделения, чувство за малocenност у по-малко талантиливи деца;

– ограничено приложение за целите на неформалното образование.

В тази група попадат голяма част от програмите по линия на Министерството на младежта и спорта (ММС) и общинските администрации, които са фокусирани към насърчаване по-скоро на спортното потребление, а не толкова към цялостно социално развитие на подрастващите. Поради това те имат ясно изразен *ресурснопридатъчен* (и селективен) характер, чиято ориентация е да се формират нагласи за спортуване, изграждане на двигателни умения и навици, където подрастващите са ключов ресурс за целите на развитието на определени спортове. Като пример могат да се посочат финансираните от ММС програми: „Спорт за децата в свободното време“; „Децата и спортният клуб“; „Развитие на спорта на учащите“; „Развитие на спорта за всички“; „Развитие на детския футбол“; „Научи се да караш ски“; „Тенисът – спорт за всички“.

2. Програми за социално приобщаване (включване)

Изхождат от разбирането за предоставяне на равни възможности и достъп до ресурси, права, услуги и дейности от социален, културен, образова-

телен, спортен, икономически или политически характер. Създадени са като инструмент за въздействие върху специфични групи подрастващи (социално изолирани, в риск, със специални потребности, с увреждания, етнически малцинства, имигрантски общности и др.) с цел тяхната социална интеграция в обществото. Този вид програми обслужват целите на спортното развитие чрез увеличаване броя на участващите в спортни дейности, както и разнообразието от участници. Функционират на принципа, че всеки човек има правото на равнопоставен достъп и участие в спортни и други обгриждащи дейности като вид социално благо, което допринася за социалното и личностното развитие.

Сред най-често срещаните ефекти, които тези програми претендират да предоставят, са:

- умения за вземане на решения и разрешаване на конфликти;
- отговорно поведение;
- водене на пълноценен начин на живот;
- спазване на спортните, а оттам и на социалните норми и правила;
- изграждане на чувство за социален ред;
- знания и умения как да се справят в един силно регулиран и колективен начин на живот.

Трябва да се има предвид и че дори да се стигне до положителни социални ефекти, то специфичните елементи и дейности на спортната програма са тези, които пораждаат тези ефекти. Сред основните могат да се открият:

- предоставяне на участниците възможности да създадат тесни човешки контакти както помежду си, така и с екипа треньори, обучители, лидери на програмата;
- възможности да разрешават проблеми и да участват в процеса на вземане на решения какво, кога, как и с кого ще се прави (т.е. да въздействат върху самия формат и съдържание на програмата);
- формиране на самочувствие у отделните участници, че имат индивидуален принос нещата да се случат.

3. Отклоняващи програми

Целят да отклонят участниците от време или място, където биха проявили рисково или социалнонеприемливо поведение. В действителност много от този тип програми произлизат извън спорта и поради това, че целите им не са пряко свързани със спорта, те често не предлагат висококачествено и разнообразно преживяване от заниманията със спорт. Тъй като се основават на замяна или промяна на нежелано със социалнонеприемливо поведение чрез участие в атрактивни и популярни дейности, е резонно да се прилагат принципите и механизмите на социалния маркетинг. Обикновено тези програми целят намаляване на противообществени прояви и други форми на антисоциално поведение от страна на подрастващи.

Двата индиректни ефекта от този вид програми са:

а) интегриране на спортните дейности с други програми и инициативи в цялостен пакет от мерки;

б) даване на широка публичност чрез активно участие на медиите в отразяване на програмните дейности.

4. Захващащи програми

Моделът на този вид програми се базира на използване на потенциала на определени спортни дейности за привличане на подрастващи в риск или с отклонение в поведението с цел предоставяне на други социални услуги. По-конкретно се цели привличане на целева група младежи до определено място, където се предлагат друг тип социални услуги, които са сърцевината на програмата (напр. обучение, менторство, решаване на проблемни ситуации, развитие на умения за живота, емоционална зрялост, съвети, консултации и др.).

Различните видове програми са взаимнообвързани и еволюират, комбинирайки елементи от една в друга. Така например повечето от тях се основават на предлагане на чисто спортни дейности, докато други са съчетани с интерактивни компоненти от рода на: ценни за адаптацията в живота социални услуги; музика; танци; изкуство; пътуване; доброволна работа; запознаване с технологии. На практика най-устойчивите програми са тези, които оперират на основата на партньорства (и възприемат интегриран подход) между спортни, образователни, граждански и други неформални организации, надхвърлящи тясно ограничения фокус само върху определен спорт.

Въпреки че програмите варират, от гледна точка на цели, участници, спортни дейности, условия и контекст на провеждане, успешните програми имат няколко общи характеристики:

- акцент върху изграждането на социални отношения и контакти както между самите участници, така и с треньори, обучители, доброволци, лидери, администратори, ментори, консултанти и останалия програмен персонал;

- положително преживяване, генерирано от участието в спортни и други включени дейности, предоставящи на участниците възможности за разрешаване на проблеми ситуации, вземане на самостоятелни решения, повишено самочувствие и значимост от собствения принос;

- персонално усъвършенстване и насърчаване на процеса на общуване и споделяне опит и преживявания между подрастващите чрез доверие в собствените възможности, чувство на принадлежност, развитие на физически и социални умения и комуникативни способности;

- социално овластяване на личностно и групово ниво;

- спортната среда се явява образователна платформа за създаване на ключови знания и умения чрез учене през целия живот.

Таблица 1. Характеристика на програмите за постигане на комплексна социална промяна чрез спорта като инструмент за социално въздействие

Цели и насоченост на програмата	Потенциал за постигане на социална промяна	Изводи за спортната практика
Програми за социално включване – Предоставяне на ползите от участието в спортни дейности на социално изолирани младежи. – Социализиране на участниците в нормите и ценностите на общество чрез участието в спортни дейности.	– Засилване чувството за принадлежност – Повишаване или намаляване на усещането за значимост и ценност на отделния човек – Респект към социалната йерархия – Акултурация – Повишаване на толерантността и уважението към различните хора или преодоляване на съществуващи напрежения – Подобряване или възпрепятстване на моралното развитие	– Нужда от идентифициране на социално изолирани групи младежи – Оценка на нуждите и потребностите – Разработване на програми, които имат включващ характер и съответстват на нуждите на целевата група – Подготовка на екип, който да реализира програмата
Отклоняващи програми – Използване на спорта като заместител за преодоляване на антисоциално поведение – Предоставяне на спортни дейности в подходящо време и място с цел разрушаване на установени модели на антисоциално поведение – Често използвани за отклоняване на участниците от прояви на антисоциално поведение като участие в банди, кражби, насилие, употреба на наркотици, рискови сексуални контакти и др.	– Намаляване нивата и проявленията на антисоциално поведение – Предоставяне на алтернативна социална среда за принадлежност – Създаване на положителни ролеви модели – Създаване на възможности за позитивни дейности и контакти – Може да предоставят място за събиране на младежи в риск, които да планират нежелани прояви – Може да предоставят възможности за социализация на младежи в антисоциални ценности и поведение	– Партниране с други институции с цел интегриране на спортните програми с други инициативи (напр. превенция на престъпления, образователни модули, кампании за здравна превенция) – Структуриране на програмите по начин, който да задържи максимално дълго участниците в спортни дейности – Наблюдение на неформалните контакти с цел възпрепятстване на антисоциални прояви – Подготовка на програмни лидери, способни да активират потенциала на участниците – Привличане на медийното внимание

Захващащи програми – Използване на спорта за привличане на младежи в риск или социално изолирани – Интегриране на социални услуги със спортни дейности с цел формиране у участниците на необходимите знания, умения и способности	– Подобряване на социалните и физическите умения и постиженията в училище – Повишаване способността за общуване със себеподобни и възрастни – Увеличаване на убеждението за собствена значимост – Мотивиране на участниците за поемане на отговорност към собствени действия – Повишаване чувството за принадлежност – Осигуряване на възможности за индивидуални успехи	– Подбор на атрактивни за целевите участници спортни дейности – Овластяване на участниците за изпълнение на ключови роли и отговорности – Демонстриране на доверие в способностите на участниците – Подготовка на програмни лидери, които съветват, а не командват, да бъдат ментори и да изграждат контакти – Интегриране на типично спортните с други подкрепящи социални дейности и услуги – Включване на неформално време и пространство за общуване на участници и програмен екип – Фокусиране върху по-широки дългосрочни социални (неспортни) цели и ефекти – Осигуряване на сигурна среда за социално учене и опит
--	---	---

Таблица 1 представя обобщение на различните видове програми за постигане на социална промяна чрез спорта като инструмент за социално въздействие от гледна точка на техните цели, концептуална ориентация, потенциал и по-значими изводи за тяхната практическа реализация.

Създаване и активиране на произтичащи от спортно участие ползи като форма на социално предприемачество

Процесът на създаване и практическо сработване на потенциалните ползи от включването и участието в спортно-образователни дейности, за въздействие и комплексна социална промяна, следва да се разглежда като специфична форма на *социално предприемачество*.

В конкретния случай това са дейности, насочени към:

- създаване на социални блага, комбиниращи социални, психологически, поведенчески, културни и символни ефекти;
- предоставяне на подкрепа за социално уязвими групи подрастващи;
- стимулиране на положителна промяна и удовлетворяване на социални нужди и различия;

- предоставяне на надграждащи социални услуги от общ интерес (напр. образование, здравна превенция, управление на свободното време, спортно участие, дуално обучение, неформално образование);
- социално овластяване на подрастващите и развитие на култура на принос към постигане на общи цели чрез споделени преживявания и опит от участието;
- социално и икономическо приобщаване на уязвими групи подрастващи (напр. защитени жилища, развитие на определен талант, посредничество при трудова реализация и др.);
- формиране на култура за изразяване на гражданска позиция, отстояване на права и активно участие в социалния живот;
- укрепване на солидарността и социалното сближаване, отчитайки социалните идентичности, индивидуалните способности, поведенчески модели, интереси и различия на подрастващите, както и дълбоко вкоренени социални отношения и обективните условия на средата.

ЛИТЕРАТУРА

- Бъртън, С. (1992). *Управление на проекти. Практическо ръководство*.
- Димитрова, И. (2014). *Модел за взаимодействие между образователни институции, местна власт и неправителствен сектор при реализиране на спортни дейности в условията на децентрализация*. Дисертация, НСА „Васил Левски“, София.
- Сандански, И. (2015). Иновативни политики и практики в спорта като социални продукти от взаимодействието между местна власт, образователни институции и спортни организации, сп. *Педагогика*, кн. 2, стр. 275 – 285.
- Сандански, И., И. Димитрова (2012). Механизъм за институционално взаимодействие при реализиране на спортни дейности, сп. *Спорт и наука*, бр. 4, с. 95 – 103.
- Donnelly, J. (1993). Subcultures in sport: Resilience and transformation. In: *Sport in Social Development*. A.G. Ingham, J.W. Loy (eds.), Leeds: Human Kinetics, pp. 119 – 146.
- Girginov, V. (ed.) (2008). *Management of Sports Development*. Oxford: Butter-Heinemann.
- Girginov, V., L. Hills (2008). A sustainable sports legacy: creating a link between the London Olympics and sports participation. *The International Journal of the History of Sport*, 25 (14), pp. 1945 – 1970.
- Girginov, V., L. Hills (2009). The political process of constructing a sustainable London Olympics sports development legacy. *International Journal of Sport Policy*, 1(2), pp. 161 – 181.

- Green, B.C. (2008). Sport as an Agent for Social and Personal Change. In: V. Girginov (ed.). *Management of Sports Development*. Oxford: Butter-Heinemann, pp. 129 – 145.
- Rookwood, J. (2008). *Sport for Development – A Research-Informed Approach to Teaching: Using Football as a Vehicle to Promote Peace and Social Development in Israel and Liberia. Studying Sports Development: Researching, teaching and writing in the field, Conference*. Brunel University, London.
- World Commission on Environment and Development (1987). Brundtland Report.

REFERENCES

- Bartan, S. (1992). *Upravljenje na proekti. Praktichesko rakovodstvo*.
- Dimitrova, I. (2014). *Model za vzaimodeystvie mezhdu obrazovatelni institutsii, mestna vlast i nepravitelstven sektor pri realizirane na sportni deynosti v usloviyata na detsentralizatsiya*. Disertatsiya, NSA Vasil Levski, Sofiya.
- Sandanski, I. (2015). Inovativni politiki i praktiki v sporta kato sotsialni produkti ot vzaimodeystviето mezhdu mestna vlast, obrazovatelni institutsii i sportni organizatsii, sp. *Pedagogika*, kn. 2, str. 275 – 285.
- Sandanski, I., I. Dimitrova (2012). Mehanizam za institutsionalno vzaimodeystvie pri realizirane na sportni deynosti, sp. *Sport i nauka*, 4, s. 95 – 103.
- Donnelly, J. (1993). Subcultures in sport: Resilience and transformation. In: *Sport in Social Development*. A.G. Ingham, J.W. Loy (eds.), Leeds: Human Kinetics, pp. 119 – 146.
- Girginov, V. (ed.) (2008). *Management of Sports Development*. Oxford: Butter-Heinemann.
- Girginov, V., L. Hills (2008). A sustainable sports legacy: creating a link between the London Olympics and sports participation. *The International Journal of the History of Sport*, 25 (14), pp. 1945 – 1970.
- Girginov, V., L. Hills (2009). The political process of constructing a sustainable London Olympics sports development legacy. *International Journal of Sport Policy*, 1(2), pp. 161 – 181.
- Green, B.C. (2008). Sport as an Agent for Social and Personal Change. In: V. Girginov (ed.). *Management of Sports Development*. Oxford: Butter-Heinemann, pp. 129 – 145.
- Rookwood, J. (2008). *Sport for Development – A Research-Informed Approach to Teaching: Using Football as a Vehicle to Promote Peace and Social Development in Israel and Liberia. Studying Sports Development: Researching, teaching and writing in the field, Conference*. Brunel University, London.

SPORT ACTIVITIES AS A PLATFORM FOR SOCIAL INCLUSION, CHANGE AND DEVELOPMENT

Abstract. The paper deals with the sport participation as a social tool and an environment for achieving sustainable social change and impact on school students. It builds on the relationship between the concepts of social inclusion, social change and holistic social development through participation in sport activities. It is contended that sport participation provides a considerable transforming impact in regard to the social development. This process becomes possible through a well coordinated network of institutional policies comprising various structures, objectives, priorities, resources and programme activities which provide services, promote and regulate certain norms of social behaviours. The creation of social benefits through participation in sport and learning activities is viewed as both an important societal resource and a form of social legacy. It is related with building of and transformation of youth participants' diverse interests, social identities, bestowal of social meaning to activities, trust in and legitimacy of the agents of change. The sustainable participation in informal and/or organised sport and learning activities should be viewed simultaneously as: i) continuous process; ii) an environment for creating both social space and identification of adolescents based on a permanent need for different in type, time, place and context challenges between them; iii) shared practical experience that leads to the creation of profound and meaningful relationships between them; iv) a series of interactions and positive experiences; and v) changing identities and social perceptions. The benefit itself is not contained in the proposed sport activities, but rather in the ways children and school students benefit from them in their lives. Adolescents, in turn, are considered simultaneously a source of subjective perceptions and mediators of resources of social type. Social behaviours of the adolescents are not path-dependent but a product of how they interpret diverse situations that sport participation provides them. It leads not only to interactions but to confrontations between adolescents' perceptions, identities and interests as well. The driving force is the social identification and the need for creating constant social challenges. It is a complex mechanism for transformation of identity which makes adolescents susceptible to the assignment of their personal identity to the collective identity, and this is what makes possible the manifestation of collective social behavior in sport environment. The paper also provides a snapshot of the characteristics of different sport context based programs for social inclusion and social change. It concludes with presenting the process of creation and activation of benefits deriving from sport participation as a form of social entrepreneurship.

✉ **Dr. Ivan Sandanski, Assoc. Prof.**

Department of Management and History of Sport
National Sports Academy "Vasil Levski"
Sofia, Bulgaria

E-mail: isandanski@nsa-management.com